

ФГБОУ ВО «УФИМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»
СИБАЙСКИЙ ИНСТИТУТ (ФИЛИАЛ) УУнИТ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Актуализировано:
на заседании кафедры
протокол №11 от «14» июня 2023 г.
Зав. кафедрой

/Х.Б. Нургалина

Согласовано:
Председатель УМК факультета
 / Л.Р. Сулейманова

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ДИСЦИПЛИНЫ (МОДУЛЯ)

дисциплина «БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК»

Обязательная часть

(обязательная часть или часть, формируемая участниками образовательных отношений, факультатив)

программа бакалавриата

Направление подготовки

44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)

Направленность (профиль) подготовки

«Иностранный (английский) язык»

Направленность (профиль) подготовки

«Образование в области русского языка (Русский язык)»

Квалификация

бакалавр

Разработчик (составитель)

доцент, к.ф.н., доцент

(должность, ученая степень, ученое звание)

/ Самирханова Г.Х.

Для приема: 2021

Сибай 2023 г.

Составитель: Самирханова Г.Х., к.ф.н., доцент

Рабочая программа дисциплины утверждена на заседании кафедры русской, башкирской и зарубежной филологии протокол от «14» июня 2023 г. № 11.

Дополнения и изменения, внесенные в рабочую программу дисциплины _____
утверждены на заседании кафедры, протокол № ____ от « ____ » _____ 20 ____ г.

Заведующий кафедрой _____ / Нургалина Х.Б. /

Дополнения и изменения, внесенные в рабочую программу дисциплины _____
утверждены на заседании кафедры, протокол № ____ от « ____ » _____ 20 ____ г.

Заведующий кафедрой _____ / _____ /

Дополнения и изменения, внесенные в рабочую программу дисциплины _____
утверждены на заседании кафедры, протокол № ____ от « ____ » _____ 20 ____ г.

Заведующий кафедрой _____ / _____ /

Дополнения и изменения, внесенные в рабочую программу дисциплины _____
утверждены на заседании кафедры, протокол № ____ от « ____ » _____ 20 ____ г.

Заведующий кафедрой _____ / _____ /

Список документов и материалов

1. Перечень планируемых результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций	4
2. Цель и место дисциплины в структуре образовательной программы	7
3. Содержание рабочей программы (объем дисциплины, типы и виды учебных занятий, учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы обучающихся)	7
4. Фонд оценочных средств по дисциплине	7
4.1. Перечень компетенций и индикаторов достижения компетенций с указанием соотнесенных с ними запланированных результатов обучения по дисциплине. Описание критериев и шкал оценивания результатов обучения по дисциплине	7
4.2. Типовые контрольные задания или иные материалы, необходимые для оценивания результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций. Методические материалы, определяющие процедуры оценивания результатов обучения по дисциплине.	11
5. Учебно-методическое и информационное обеспечение дисциплины	31
5.1. Перечень основной и дополнительной учебной литературы, необходимой для освоения дисциплины	31
5.2. Перечень ресурсов информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» и программного обеспечения, необходимых для освоения дисциплины	31
6. Материально-техническая база, необходимая для осуществления образовательного процесса по дисциплине	32

1. Перечень планируемых результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций

По итогам освоения дисциплины обучающийся должен достичь следующих результатов обучения:

Категория (группа) компетенций	Формируемая компетенция (с указанием кода)	Код и наименование индикатора достижения компетенции	Результаты обучения по дисциплине
Системное и критическое мышление	УК-4. Способен осуществлять деловую коммуникацию в устной и письменной формах на государственном языке Российской Федерации и иностранном(ых) языке(ах)	ИУК 4.1. Знает: принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.	<i>Знать</i> принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.
		ИУК 4.2. Умеет: создавать на русском и иностранном языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследовать прохождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на русском и иностранном языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	<i>Уметь</i> создавать на башкирском языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследовать прохождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на башкирском языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.
		ИУК 4.3. Владеет: реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на иностранном языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.	<i>Владеть</i> реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на башкирском языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.

2. Цель и место дисциплины в структуре образовательной программы

Дисциплина (модуль) «Башкирский язык» относится к обязательной части (Коммуникативный модуль). Дисциплина (модуль) изучается на 3 курсе в 5-6 семестрах.

Целью учебной дисциплины «Башкирский язык» является поэтапное изучение башкирского языка от низшего (элементарного) до высшего (продвинутого) уровней

знания; обучение студентов башкирскому разговорному языку, привитие уважения, интереса к башкирскому языку, культуре, литературе и истории республики.

3. Содержание рабочей программы (объем дисциплины, типы и виды учебных занятий, учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы обучающихся)

Содержание рабочей программы представлено в Приложении № 1.

4. Фонд оценочных средств по дисциплине

4.1. Перечень компетенций и индикаторов достижения компетенций с указанием соотнесенных с ними запланированных результатов обучения по дисциплине. Описание критериев и шкал оценивания результатов обучения по дисциплине

Код и формулировка компетенции:

УК-4. Способен осуществлять деловую коммуникацию в устной и письменной формах на государственном языке Российской Федерации и иностранном(ых) языке(ах)

Код и наименование индикатора достижения компетенции	Результаты обучения по дисциплине	Критерии оценивания результатов обучения	
		«Не зачтено»	«Зачтено»
ИУК 4.1. Знает: принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.	<i>Знать</i> принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.	Не знает принципов коммуникации в профессиональной этике; факторов улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методов исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.	<i>Знает</i> принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.
ИУК 4.2. Умеет: создавать на русском и иностранном языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследоватьхождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на русском и	<i>Уметь</i> создавать на башкирском языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследоватьхождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и	Демонстрирует поверхностные умения создания на башкирском языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследоватьхождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового	Показывает весь комплекс умений создания на башкирском языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследоватьхождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на башкирском языке;

иностранном языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	официально-делового стилей речи на башкирском языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	стилей речи на башкирском языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.
ИУК 4.3. Владеет: реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на иностранном языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.	<i>Владеть</i> реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на башкирском языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.	Не демонстрирует владение способами устной и письменной видов коммуникации, в том числе на башкирском языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.	Демонстрирует сформированные навыки владения способами устной и письменной видов коммуникации, в том числе на башкирском языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.

4.2. Типовые контрольные задания или иные материалы, необходимые для оценивания результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций. Методические материалы, определяющие процедуры оценивания результатов обучения по дисциплине.

Код и наименование индикатора достижения компетенции	Результаты обучения по дисциплине	Оценочные средства
ИУК 4.1. Знает: принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий. ИУК 4.2. Умеет: создавать на русском и иностранном языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследовать прохождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на русском и иностранном языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	<i>Знать</i> принципы коммуникации в профессиональной этике; факторы улучшения коммуникации в организации, коммуникационные технологии в профессиональном взаимодействии; характеристики коммуникационных потоков; значение коммуникации в профессиональном взаимодействии; методы исследования коммуникативного потенциала личности; современные средства информационно-коммуникационных технологий.	вопросы для аудиторной работы, устный ответ, письменный ответ, эссе, контрольная работа, диалог, научная статья, участие в конференциях, зачет
	<i>Уметь</i> создавать на башкирском языке письменные тексты научного и официально-делового стилей речи по профессиональным вопросам; исследовать прохождение информации по управленческим коммуникациям; определять внутренние коммуникации в организации; производить редакторскую и корректорскую правку текстов научного и официально-делового стилей речи на башкирском языке; владеть принципами формирования системы коммуникации; анализировать систему коммуникационных связей в организации.	вопросы для аудиторной работы, устный ответ, письменный ответ, эссе, контрольная работа, диалог, научная статья, участие в конференциях, зачет
	<i>Владеть</i> реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на башкирском языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности	вопросы для аудиторной работы, устный ответ, письменный ответ, эссе, контрольная работа, диалог, научная статья, участие в конференциях, зачет

ИУК 4.3. Владеет: реализацией способов устной и письменной видов коммуникации, в том числе на иностранном языке; представлением планов и результатов собственной и командной деятельности с использованием коммуникативных технологий.	с использованием коммуникативных технологий.	
--	--	--

Критериями оценивания при *модульно-рейтинговой системе* являются баллы, которые выставляются преподавателем за виды деятельности (оценочные средства) по итогам изучения модулей (разделов дисциплины), перечисленных в рейтинг-плане дисциплины (для *зачета*: текущий контроль – максимум 50 баллов; рубежный контроль – максимум 50 баллов, поощрительные баллы – максимум 10)

Шкалы оценивания:

для *зачета*:

зачтено – от 60 до 110 рейтинговых баллов (включая 10 поощрительных баллов),
не зачтено – от 0 до 59 рейтинговых баллов).

Рейтинг-план дисциплины

Башкирский язык

(название дисциплины согласно рабочему учебному плану)

Направление Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)

Направленность (профиль) подготовки Иностранный (английский) язык

Направленность (профиль) подготовки Образование в области родного языка и литературы (Башкирский язык и литература)

курс 3, семестр 5 - 6

Виды учебной деятельности студентов	Балл за конкретное задание	Число заданий за семестр	Баллы	
			Минимальный	Максимальный
Модуль 1. Лексикология башкирского языка				
Текущий контроль			12	16
1. Творческая работа	2	1	2	2
2. Лексический анализ слов	-	5 задач	1	3
3. Работа при обсуждении вопросов аудиторной работы	2	4	3	8
4. Объяснение темы	1	3	3	3
Рубежный контроль			6	10
1. Контрольная работа №1	-	5	3	5
2. Индивидуальное задание №1	-	2	1	2
3. Тестовый контроль	-	20 заданий	2	3
Модуль 2. Морфология башкирского языка				
Текущий контроль			8	12
1. Творческая работа	2	1	2	2
2. Морфологический анализ слов	-	10 задач	1	3
3. Работа при обсуждении вопросов аудиторной работы	2	2	3	4
4. Объяснение темы	1	3	3	3
Рубежный контроль			6	10
1. Контрольная работа №2	-	5	3	5
2. Индивидуальное задание №2	-	2	1	2
3. Тестовый контроль	-	20 заданий	2	3
Модуль 3. Синтаксис башкирского языка				
Текущий контроль			7	12
1. Работа при обсуждении вопросов аудиторной работы	2	1	2	2
2. Синтаксический разбор предложений	-	10 задач	1	3
3. Творческая работа	2	2	3	4
4. Объяснение темы	1	3	3	3
Рубежный контроль			6	10
1. Контрольная работа №3	-	5	3	5
2. Индивидуальное задание №3	-	2	1	2
3. Тестовый контроль	-	20 заданий	2	3
Поощрительные баллы			0	10
1. Подготовка научной статьи	1	5	0	5
2. Участие в конференциях	1	5	0	5
Посещаемость (баллы вычитаются из общей суммы набранных баллов)				
1. Посещение практических занятий			0	-10
Итоговый контроль				
1. Зачет	-	-	-	-
ИТОГО:			60	110

Перечень вопросов для зачета

1. Башкорт теленең һузынғы өндәр системаһы һәм уларҙың классификацияһы.
 2. Башкорт теленең тартынғы өндәр системаһы һәм уларҙың классификацияһы.
 3. Хәреф һәм өн. Уларҙың айырмаһы. Башкорт теленең төп орфографик нормалары.
 4. Рус теле һәм рус теле аша башка телдәрҙән үزلәштерелгән һүҙҙәрҙә ялғауҙарҙың дөрөс язылышы.
 5. Һүҙҙәрҙә айырып, кушып, дефис аша языу.
 6. Һүз составы: тамыр, ялғау. Ялғауҙарҙың төрҙәре.
 7. Исем һүз төркөмө. Уның һан категорияһы.
 8. Исемдәрҙең эйәлек категорияһы.
 9. Исемдәрҙең хәбәрлек категорияһы.
 10. Исемдәрҙең килеш категорияһы.
 11. Эйәлек ялғаулы исемдәрҙең килеш менән үзгәреше.
 12. Сифат. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре.
 13. Һан. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөс язылышы.
 14. Алмаш. Алмаш төркөмсәләре. Уларҙың килеш менән үзгәреше.
 15. Кылым. Кылым һөйкәлештәре.
 16. Кылымдың зат һәм һан категорияһы.
 17. Кылымдың йүнәлеш категорияһы.
 18. Башкорт телендә кылымдың затһыҙ формалары. Кылым төркөмсәләре.
 19. Кылымдың барлык-юклыҡ, күсемлелек-күсемһезлек категорияһы.
 20. Рәүеш. Рәүеш дәрәжәләре. Рәүеш төркөмсәләре.
 21. Теркәүестәр. Теркәүестәрҙең бүленеше. Тезеүсә теркәүестәрҙең төркөмдәре.
- Эйәртеүле теркәүестәрҙең төркөмдәре.
22. Бәйләүес. Бәйләүестәрҙең бүленеше.
 23. Киҫәксәләр. Киҫәксәләрҙең бүленеше.
 24. Модаль һүҙҙәр.
 25. Ымлыҡтар. Ымлыҡтарҙың дөрөс язылышы.
 26. Окшатыу һүҙҙәре.
 27. Һүзбәйләнеш. Тезмә һәм эйәртеүле һүзбәйләнеш.
 28. Эйәртеүле һүзбәйләнештә һүҙҙәрҙең бәйләнеш юлдары.
 29. Ике составлы һөйләм. Ябай һәм кушма эйә. Ябай һәм кушма хәбәр. Эйә менән хәбәр араһында һызыҡ.
 30. Бер составлы һөйләмдәр. Баш киҫәк эйәнән торған бер составлы һөйләм, уның грамматик үзенсәлектәре.
 31. Баш киҫәге хәбәрҙән торған бер составлы һөйләмдәр.
 32. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре: аныклаусылар (тиң һәм тиң булмаған аныклаусылар), өстәлмәлектәр, тултырыусылар (тура һәм ситләтелгән тултырыусылар).
 33. Хәлдәр: рәүеш хәле, урын хәле, ваҡыт хәле, шарт хәле, сәбәп хәле, максат хәле, кире хәл.
 34. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Тиң киҫәктәрҙең үз-ара бәйләнеше. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсә һүҙҙәр һәм тыныш билдәләренән куйылышы.
 35. Өндөш һүҙҙәр. Өндөш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре.
 36. Инеш һүҙҙәр һәм инеш һөйләмдәр. Улар эргәһендә тыныш билдәләре.
 37. Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр. Аныклаусыларҙың айырымланыуы. Өстәлмәлектәрҙең айырымланыуы. Хәл әйтемдәренән айырымланыуы.
 38. Тура телмәр менән ситләтелгән телмәр. Тура телмәрҙә тыныш билдәләре.
 39. Теркәүесле тезмә кушма һөйләм. Теркәүесле тезмә кушма һөйләмдә тыныш билдәләре.

40. Теркәүесчез тезмә кушма һөйләм. Теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзә тыныш билдәләре.
41. Эйәртеүле кушма һөйләм. Баш һәм эйәрсән һөйләм.
42. Эйә һөйләм. Препозитив һәм постпозитив эйә һөйләм. Уларза тыныш билдәләре.
43. Препозитив һәм постпозитив хәбәр эйәрсән һөйләм. Уларза тыныш билдәләре.
44. Аныкклаусы эйәрсән һөйләм.
45. Тултырыусы эйәрсән һөйләм.
46. Хәл эйәрсән һөйләмдәр. Уларзың төрзәре.

Критериями оценки (в баллах):

зачтено – от 60 до 110 рейтинговых баллов (включая 10 поощрительных баллов),
не зачтено – от 0 до 59 рейтинговых баллов.

Планы семинарских занятий

Темы практических занятий (семинаров)

Тема 1. Морфология. Исем. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре. Уртаклык һәм яңғызлык исемдәр. Исемдәрҙең һан, эйәлек, хәбәрлек, килеш категорияһы. Исемдәргә грамматик анализ.

Тема 2. Сифат. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре. Төп һәм шартлы сифат. Сифат дәрәжәләре, уларзың яһалышы. Сифаттарзың исем урынында кулланылыуы. Сифаттарға грамматик анализ.

Тема 3. Һан. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре. Һан төкөмсәләре: төп һандар, рәт һандары, бүлем һандары, сама һандары, йыйыу һандары, үлсәү һандары, кәсер һандары. Ябай һәм кушма һандар. Һандарзың дәрәжә язылышы. Һандарға грамматик анализ.

Тема 4. Алмаш. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре. Алмаш төкөмсәләре: зат, күрһәтәү, һорау, билдәләү, билдәһезлек, юклык, эйәлек алмаштары. Алмаштарзың грамматик категориялар менән үзгәреше. Алмаштарға грамматик анализ.

Тема 5. Кылым. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре. Кылымдың башланғыс формаһы. Үз аллы һәм ярзамсы кылымдар. Кылымдың барлык-юклык, күсемһезлек-күсемһезлек категориялары. Затлы һәм затһыз кылымдар.

Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Бойорок һөйкәләше: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-һан менән үзгәреше.

Шарт һөйкәләше: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-һан менән үзгәреше.

Теләк-өндәү һөйкәләше: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-һан менән үзгәреше.

Ниәт-максат һөйкәләше: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-һан менән үзгәреше.

Хәбәр һөйкәләше: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-һан менән үзгәреше. Хәбәр һөйкәләшендәге кылымдарзың заман формалары: үткән заман, хәзерге заман, киләсәк заман.

Кылымдың йүнәләш категорияһы: төп, кайтым, төшөм, уртаклык, йөкмәтәү йүнәлештәре. Кайтым, төшөм, уртаклык һәм йөкмәтәү йүнәлештәренә яһалышы.

Кылым төкөмсәләре: исем кылым, уртаҡ кылым, сифат кылым, хәл кылым. Кылым төкөмсәләренә зат менән үзгәрмәүе.

Исем кылым. Уның мәғәнәһе һәм яһалышы. Исем кылымдың исемгә окшаш яктары: уның һан, килеш һәм эйәлек заты менән үзгәрәүе.

Уртаҡ кылым. Уның мәғәнәһе һәм яһалышы. Уртаҡ кылымдың барлык-юклык формаһы, синтаксик роле.

Сифат кылым. Сифат кылымдың заман формалары, синтаксик роле. Сифат кылымдың исем урынында кулланылыуы.

Хэл кылым, уның мәғәнәһе. Хэл кылымдың төрҙәре һәм синтаксик роле. Кылымдарға грамматик анализ.

Тема 6. Рәүеш. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик үзенсәлектәре һәм синтаксик билдәләре. Башкорт телендә рәүештәр яһалыуың төп ысулдары. Рәүеш төркөмсәләре: хэл, вақыт, урын, күләм-дәрәжә, окшатыу-сағыштырыу, сәбәп, максат рәүештәре. Рәүеш дәрәжәләре, уларзың яһалышы. Рәүештәргә грамматик анализ.

Тема 7. Ярзамсы һүз төркөмдәре тураһында төшөнсә, уларзың үз аллы һүз төркөмдәренән айырмаһы.

Төркәүестәр. Составы буйынса төркәүестәрҙең бүленеше: ябай һәм кушма төркәүестәр. Мәғәнәләре буйынса төркәүестәрҙең бүленеше: теҙеүсә һәм эйәртеүле төркәүестәр. Теҙеүсә төркәүестәрҙең төркөмдәре: йыйыу, каршы куйыу, бүлеу, аныклау төркәүестәре. Эйәртеүле төркәүестәрҙең төркөмдәре: шарт, сәбәп, һөҙөмтә, окшатыу төркәүестәре.

Бәйләүестәр. Бәйләүестәрҙең телмәрҙәге функцияһы. Бәйләүестәрҙең бүленеше: төп йәки эйәлек килештәге һүзәр менән килгән бәйләүестәр, төбәү йәки төп килештәге һүзәр менән килгән бәйләүестәр.

Киҫәксәләр. Киҫәксәләрҙең телмәрҙәге функцияһы. Киҫәксәләрҙең бүленеше: һорау киҫәксәләре, көсәйтеү-раҫлау киҫәксәләре, сикләү киҫәксәләре.

Модаль һүзәр. Модаль һүзәрҙең мәғәнәләре. Модаль һүзәрҙең килеп сығышы һәм уларзың синтаксик функциялары.

Ымлыктар. Ымлыктарзың телмәрҙәге функцияһы. Ымлыктарзың бүленеше һәм дәрәҫ язылышы.

Окшатыу һүзәре тураһында дөйөм төшөнсә. окшатыу һүзәренәң төзөлөшө һәм уларзың синтаксик функциялары.

Тема 8. Синтаксис. Пунктуация. һүзбәйләнеш. Теҙмә һәм эйәртеүле һүзбәйләнеш. Эйәртеүле һүзбәйләнештә һүзәрҙең синтаксик бәйләнеш юлдары.

Тема 9. Ябай һөйләм синтаксисы. Ике составлы һөйләм. Бер составлы һөйләмдәр.

Тема 10. Баш һәм эйәрсән киҫәктәр. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр.

Тема 11. Тура телмәр менән ситләтелгән телмәр. Тура телмәрҙә тыныш билдәләре.

Тема 12. Кушма һөйләм. Төркәүесле теҙмә кушма һөйләм. Төркәүесһеҙ теҙмә кушма һөйләм. Теҙмә кушма һөйләм өлөштәре араһында тыныш билдәләре.

Тема 13. Эйәртеүле кушма һөйләм. Баш һәм эйәрсән һөйләм. Эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәре. Эйәртеүле кушма һөйләмдә тыныш билдәләре.

Тема 14. Катмарлы синтаксик конструкциялар. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәр, уларҙа эйәртеүле бәйләнеш ысулдары. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.

Вопросы для семинаров

Занятие 1. Исем.

1. Морфология. Исем.
2. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре.
3. Уртаклык һәм яңғызлык исемдәр.
4. Исемдәрҙең һан категорияһы.
5. Исемдәрҙең эйәлек һәм хәбәрлек категорияһы.
6. Исемдәрҙең килеш категорияһы.
7. Исемдәргә грамматик анализ.

Занятие 2. Сифат.

1. Сифат. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре.
2. Төп һәм шартлы сифат.
3. Сифат дәрәжәләре, уларзың яһалышы.
4. Сифаттарзың исем урынында кулланылыуы.

5. Сифаттарға грамматик анализ.

Занятие 3. Хан.

1. Хан. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре.
2. Хан төркөмсәләре: төп хандар, рәт хандары, бүлем хандары, сама хандары, йыйыу хандары, үлсәу хандары, кәсер хандары.
3. Ябай һәм кушма хандар. Хандардың дәрәжә язылышы.
4. Хандарға грамматик анализ.

Занятие 4. Алмаш.

1. Алмаштардың грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре.
2. Алмаш төркөмсәләре: зат, күрһәтү, һорау, билдәләү, билдәһезлек, юклык, эйәлек алмаштары.
3. Алмаштардың грамматик категориялар менән үзгәреш.
4. Алмаштарға грамматик анализ.

Занятие 5 - 7. Кылым.

1. Кылымдың грамматик мәғәнәһе, морфологик һәм синтаксик билдәләре.
2. Кылымдың башланғыс формасы. Үз аллы һәм ярзамсы кылымдар.
3. Кылымдың барлык-юклык, күсмәһезлек-күсмәһезлек категориялары.
4. Затлы һәм затһы кылымдар.
5. Кылымдың һөйкәш категорияһы. Бойорок һөйкәш: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-хан менән үзгәреш.
6. Шарт һөйкәш: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-хан менән үзгәреш.
7. Теләк-өндәү һөйкәш: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-хан менән үзгәреш.
8. Ниәт-максат һөйкәш: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-хан менән үзгәреш.
9. Хәбәр һөйкәш: уның мәғәнәһе, яһалышы һәм зат-хан менән үзгәреш.
10. Хәбәр һөйкәшләндеге кылымдардың заман формалары: үткән заман, хәзерге заман, киләсәк заман.
11. Кылымдың йүнәлеш категорияһы: төп, кайтым, төшөм, уртаклык, йөкмәтү йүнәлештәре. Кайтым, төшөм, уртаклык һәм йөкмәтү йүнәлештәренә яһалышы.
12. Кылым төркөмсәләре: исем кылым, урта кылым, сифат кылым, хәл кылым. Кылым төркөмсәләренә зат менән үзгәреш.
13. Исем кылым. Уның мәғәнәһе һәм яһалышы. Исем кылымдың исемгә окшаш яктары: уның хан, килеш һәм эйәлек заты менән үзгәреш.
14. Урта кылым. Уның мәғәнәһе һәм яһалышы. Урта кылымдың барлык-юклык формасы, синтаксик роле.
15. Сифат кылым. Сифат кылымдың заман формалары, синтаксик роле. Сифат кылымдың исем урынында кулланылыуы.
16. Хәл кылым, уның мәғәнәһе. Хәл кылымдың төрҙәре һәм синтаксик роле. Кылымдарға грамматик анализ.

Занятие 8. Рәүеш.

1. Уның грамматик мәғәнәһе, морфологик үзенсәлектәре һәм синтаксик билдәләре.
2. Башкорт телендә рәүештәр яһалыуының төп ысулдары.
3. Рәүеш төркөмсәләре: хәл, вақыт, урын, күләм-дәрәжә, окшатыу-сағыштырыу, сәбәп, максат рәүештәре.
4. Рәүеш дәрәжәләре, улардың яһалышы. Рәүештәргә грамматик анализ.

Занятие 9. Ярзамсы һүз төркөмдәре

1. Ярзамсы һүз төркөмдәре тураһында төшөмсә, улардың үз аллы һүз төркөмдәренән айырмаһы.

2. Теркәүестәр. Составы буйынса теркәүестәрҙең бүленеше: ябай һәм кушма теркәүестәр. Мәғәнәләре буйынса теркәүестәрҙең бүленеше: теҙеүсә һәм эйәртеүле теркәүестәр. Теҙеүсә теркәүестәрҙең төркөмдәре: йыйыу, каршы куйыу, бүлеү, аныклау теркәүестәре. Эйәртеүле теркәүестәрҙең төркөмдәре: шарт, сәбәп, һөҙөмтә, окшатыу теркәүестәре.
3. Бәйләүестәр. Бәйләүестәрҙең телмәрҙәге функцияһы. Бәйләүестәрҙең бүленеше: төп йәки эйәлек килештәге һүҙҙәр менән килгән бәйләүестәр, төбөү йәки төп килештәге һүҙҙәр менән килгән бәйләүестәр.
4. Киҫәксәләр. Киҫәксәләрҙең телмәрҙәге функцияһы. Киҫәксәләрҙең бүленеше: һорау киҫәксәләре, көсәйтеү-раҫлау киҫәксәләре, сикләү киҫәксәләре.
5. Модаль һүҙҙәр. Модаль һүҙҙәрҙең мәғәнәләре. Модаль һүҙҙәрҙең килеп сығышы һәм уларҙың синтаксик функциялары.
6. Ымлыктар. Ымлыктарҙың телмәрҙәге функцияһы. Ымлыктарҙың бүленеше һәм дәрәҫ язылышы.
7. Окшатыу һүҙҙәре тураһында дөйөм төшөнсә. окшатыу һүҙҙәренәң төҙөлөшө һәм уларҙың синтаксик функциялары.

Занятие 10. Синтаксис. Пунктуация.

1. Һүзбәйләнеш. Теҙмә һәм эйәртеүле Һүзбәйләнеш.
2. Эйәртеүле Һүзбәйләнештә Һүҙҙәрҙең синтаксик бәйләнеш юлдары.

Занятие 11 - 12. Ябай һөйләм синтаксисы.

1. Ике составлы һөйләм.
2. Баш һәм эйәрсән киҫәктәр.
3. Бер составлы һөйләмдәр. Бер составлы һөйләмдәрҙең төрҙәре.
4. Тиң киҫәкле һөйләмдәр.
5. Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәр.

Занятие 13. Кушма һөйләм синтаксисы.

1. Теркәүесле теҙмә кушма һөйләм.
2. Теркәүесһеҙ теҙмә кушма һөйләм.
3. Теҙмә кушма һөйләм өлөштәре араһында тыныш билдәләре.

Занятие 14 - 16. Эйәртеүле кушма һөйләм.

1. Баш һәм эйәрсән һөйләм.
2. Эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәре.
3. Эйәртеүле кушма һөйләмдә тыныш билдәләре.

Занятие 17 - 18. Катмарлы синтаксик конструкциялар.

1. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәр, уларға эйәртеүле бәйләнеш ысулдары.
2. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.
3. Тура телмәр менән ситләтелгән телмәр.
4. Тура телмәрҙә тыныш билдәләре.

Критерии оценки (в баллах):

Количество баллов	Критерии оценивания на вопросы для аудиторной работы
2	При ответе студент демонстрирует свободное владение заявленной проблемой, умение грамотно использовать физический понятийный аппарат в рамках рассматриваемого вопроса, не использует конспект семинарского занятия как план при ответе.

1	При ответе на вопрос студентом допущено несколько существенных ошибок в толковании основных понятий. Логика и полнота ответа страдают заметными изъянами. Имеются принципиальные ошибки в логике построения ответа на вопрос.
0	Дан в целом неверный ответ

Задания для контрольной работы

Контрольная работа № 1.

1. Күрһәтелгән һүззәргә морфологик анализ яһарға, һүз составын билдәләргә.
Күп та үтмәне, кайзандыр калкып сығып өлгөргән вак болоттар, бергә кушылып, ер тетрәтергә, уттарын сәсергә тотондолар. (И. Насыри).
2. Бер кушма һан алып, унан мөмкин тиклем төрлө юл менән яһалған сама һандары язығыз.
3. Ике төп (хәл) һәм ике вакыт рәүешә алып, улардың дәрәжә формаларын язығыз, бер-икенә менән һүзбәйләнеш төзөгөз.
4. «Туғандар» һүзен эйәлек категорияһы затының берлек һәм күплек формаларында үзгәртәргә.
5. Сифат урынында кулланылыусы күрһәтеү алмаштары менән ике һөйләм язығыз.

Контрольная работа № 2.

1. Күрһәтелгән һүззәргә морфологик анализ эшләгөз.
Безең быуын өсөн Ватан тағы шуға икеләтә гәзиз: уның именлеге өсөн күп атайзар менән ағайзар гүмерзәрен бирзеләр. (М.Кәрим).
2. Бер сама һаны менән кушма уртаклык исемдән һүзбәйләнеш төзөп, килеш менән үзгәртегөз.
3. Эйәлек категорияһының III зат формаһындағы бер һорау алмашын эйәлек һәм төбәү килештәрҙә алып, берәр һөйләм язығыз.
4. Тамыр, яһалма һәм парлы рәүештәргә икешәр милал язып, улардың ниндәй мәғәнәүи төркөмгә карағанлығын әйтегөз, берәүһенә дәрәжә формаларын бирегөз.
5. Коллектив (төркөмлө) күплектә аңлатыусы исем менән һөйләм язығыз.

Контрольная работа № 3.

1. Күрһәтелгән һүззәргә морфологик анализ эшләгөз.
*Нисектер кызыңдың исеме,
Белмәйем, корзаш, уны;
Тик беләм: ул - алма битле,
Һәм бик баләкәй кулы.*
(Р.Ниғмәти).
2. Предметтың, хәл – күренештә билдәлә бер урынға һәм вакытка карағанлығын белдерәүсә икешәр сифат язығыз. Улардың ниндәй сифат икәнен әйтегөз.
3. Төрлө юл менән яһалған к юклык алмашы язығыз, берен килеш менән үзгәртегөз.
4. Нумератив һүззәр менән биш һүзбәйләнеш язығыз.
5. «Кәнәғәт» һүзен хәбәрлек категорияһының зат формаларында язығыз, беренә менән һөйләм төзөгөз.

Критерии оценки (в баллах):

Критерии оценивания контрольной работы	Количество баллов
Студент выполнил работу без ошибок и недочетов; допустил не более одного недочета	5
Студент выполнил работу полностью, но допустил в ней не более одной негрубой ошибки и одного недочета или не более двух недочетов;	4
Студент правильно выполнил не менее половины работы или допустил: не более двух грубых ошибок; или не более одной грубой и одной негрубой ошибки и одного недочета; или не более двух-трех негрубых ошибок; или одной негрубой ошибки и трех недочетов; или при отсутствии ошибок, но при наличии четырех-пяти недочетов;	3
Студент правильно выполнил менее половины работы	2

Работа при обсуждении вопросов аудиторной работы**Модуль 1. Лексикология башкирского языка**

1. Түбәндәге үзләштерелгән һүззәргә төп башкорт һүззәренән синонимдар табыңыз. Уларҙы кулланып өс һөйләм төзөгөз.

Гөмүми, мосафир, нәтижә, фәкәт, кәзер, фекер, ватан, заман, ғазап, вәғәзә, ғәйрәт, ғүмер, сәфәр, ғәзиз, фәкир, мөрәжәғәт, инкар итеү, тәкдир, хәсрәт, хәүеф, диуана, мөхәббәт, януар.

2. Бирелгән һүззәргә тура килгән фразеологизмдар яҙығыҙ, улар менән һөйләмдәр төзөгөз: Өндәшмәү, алдау, шатландырыу, камасаулау, ялкау, асығыу, куркыу, аптырау, хәйләкәр, эреләнеү, яклау, күңелһез, тиз, буйһоноу, тукмау, зыянһыҙ кеше, үпкәсел, сит кеше, мотлак.

3. Бирелгән фразеологизмдарға антоним фразеологизмдар яҙығыҙ:

Баш бирмәү, ер аяғы ер башы, акыллы баш, асыҡ ауыз, баш етеү, күз асып йомғансы, танау сөйөү, кәбестә һурпаһын эз эскән, тир түгеү, аркыры төшөү, бер кашыҡ һыуға һалып йоторлок, ауызға алғыһыҙ, ауызыңа бал да май, базары артыу, бармак менән һанарлыҡ.

4. Бирелгән фразеологизмдарға синоним фразеологизмдар яҙығыҙ:

Ағас атка атландырыу, акты кара (караны ак) тип әйтеү, акылға бер төрлө, асыу кабарыу, ләм-мим тип әйтмәү, түбәһе күккә тейеү, балтаһы һыуға төшөү, берзе биш итеү, энә күзенән үткәреү, дөйә койроғо ергә еткәс, ете диңгез аръяғы, ике канат – бер койрок, ике тамсы һыу кеүек, йәшен тизлегә менән, кайыш асты бушау.

5. Түбәндә бирелгән фразеологик берәмектәрҙе һүз төркөмө буйынса айырып яҙығыҙ, мәғәнәләрен аңлатығыҙ (кылым фразеологизмдар, сифат фразеологизмдар, рәүеш фразеологизмдар, исем фразеологизмдар, ымлыҡ фразеологизмдар).

Йөрәк куркыу, ауыз астырмау, күз сығарғансы (әйтеү), йөрәк сығыу, йоморо баш, йөрәк кубыу, сокор елкә, башы һау булһын, йөрәк өшөү, йөрәк ярылыу, йөрәк яныу, куш йөрәк, күзе менән ашарзай булып (карап тороу), йөрәк етмәү, туң йөрәк, йөрәк һыкрау, ауыз итеү, кул каушырып (тик ултырыу, тик тороу), ауыртмаған башка тимер таяҡ, кара йөрәк, куркак йөрәк, йөрәк табанға төшөү, ярыу йөрәк, ныҡ йөрәк, саф йөрәк, башы сәсрәһен (сәсрәгер(е)), күзе сыккыр(ы), бәләһенән баш- аяҡ, ауыз асып йөрөү, ауыз бөшөү, ауыз йырыу, йока елкә, ауызына бал да май, ауызыңдан ел алһын, ауызыңа май, мәшәү баш, башы иҫән булһын, аяҡ- кулы һыҙлауһыҙ (иҫән- һау) булһын, осло күз, коро һүз, оло башын кесе итеп (килеү), баш басып (эшләү), йөрәк һалып (башкарыу).

Модуль 2. Морфология башкирского языка

1. Бирелгән һүзәрзе тейешле формаларза үзгәртегез. һөйләм төзөгөз.

Йөрәк – берлек һанда, эйәлек категорияһының 1-се зат берлеге, сығанак килештә.

Сәскә - күплек һанда, эйәлек категорияһының 3-сө зат берлеге, төбәү килештә.

Кеше – күплек һанда, эйәлек категорияһының 2-се зат күплегә, төшөм килештә.

Йондоз – берлек һанда, эйәлек категорияһының 2-се зат берлеге, хәбәрлек категорияһының 1-се зат берлеге.

Күз – күплек һанда, эйәлек категорияһының 1-се зат берлеге, төбәү килештә.

Юл – күплек һанда, төп килештә.

Моң – берлек һанда, эйәлек категорияһының 3-сө зат берлеге, төшөм килештә.

Шиммә - берлек һанда, эйәлек категорияһының 3-сө зат берлеге, төп килештә.

2. Бирелгән һүзәрзе килештә үзгәртегез:

Киоск, митинг, танк, ландшафт, Кирилл, Минск, кросс, жюри, автомобиль, лагерь, кафе, Юлдашев, артист, Брест, меню, металлург, БР.

3. Текстан сифаттарзы табып, уларзың дәрәжәләрен билдәләгез.

Ныклы кәүзәһенә килешеп торған зәңгәрһыу төстәге плащының яғаһындағы урмансы петлицаһына өсәр эре йондоз беркуетелгән ир машинанан төштө. Яланбаш. Кап-кара куйы сәстәре тигез итеп кырлған калын елкәһенә табан ишелеп-бөзрәләнеп барып бөтә. Сак кына көмрөрәк тура танау, сирыш әсәре булмаған ихтыяри йөз... (Н. Мусин.)

4. Өзөктән һандарзы табып, төркөмсәләрен, яһалыштарын билдәләгез. “Бер генә тапкыр” һүзбәйләнештәренәң нисә тапкыр һәм ни өсөн шул тиклем кабатланып килеүенәң сәбәбен аңлатығыз.

...Бер тапкыр калас ашау өмөтө менән без егерме биш сакрым ергә йәйәү барырға әзербез. Тамак һаулыкмы, комһозлокмо, иҫәрлекме был? Әллә башка берәй нәмәмә? Мин хәзер үткән ғүмерҙең сал түбәһенән артка әйләнеп карайым да шундай фекергә киләм: хикмәт беззә, беззең рухта булған. Ун миһнәттең араһында бер рәхәттең кәзерен, йөз әсенәң әсендә бер татлының тәмен белеп үскәнбез без. Шуға күрә лә һуңыраҡ, башка аң, йөрәккә дәрт ингәс тә, без әсәйзәребеззең бер фатихаһы һақына мең һынау үтергә әзер булдык; һөйгәндәребеззең күззәренә тик бер генә тапкыр тултырып карау өсөн, күкрәктәрзәге асыҡ яраларзы устарыбыз менән кысып, меңәр сакрымлык араларзы араға һанамай, һуғыш яланынан бер генә көнгә, бер генә сәғәткә тыуған төйәктәребезгә ынтылдык. Һәм, азак килеп, Тыуған илдең бер генә ус тупрағы, бер генә тамсы һыуы, бер генә һулам һауаһы өсөн, Ватан кабул иткән сакта, бөп-бөтөн көйө ғүмерзәребеззе бирзек... (М.Кәрим)

5. Түбәндә бирелгән нумератив һүзәрзе кулланып, һөйләмдәр төзөгөз.

Бәйләм, грамм, дана, киҫәк, күтәрәм, калак, карыш, косак, өйкөм, өйөм, сакрым, телем, тотам, ус, һынык, әскерт.

6. Кем, нима, теге алмаштарын күплектә килеш менән үзгәртеп язығыз. Беренән эйәлек, икенсәһен сығанак, өсөнсөһөн төшөм килештә килтереп, өс һөйләм төзөгөз.

7. Түбәндәге кылымдарзың башланғыс формаһын билдәләгез: алысайыу, асыу, баулау, бәхәсләшеү, инеү, йөрәкһеү, күгәрәү, кулланыу, укыу, шатланыу, әйтеү, йылмайыу, көрһөнөү, ашығыу, уйлау, күрешәү, тезләнеү.

8. Кылымдарзы тейешле грамматик категорияларза үзгәртегез, һөйләмдәр төзөгөз.

Төш – барлыкта төп йүнәлештә хәбәр һөйкәләше шаһитлы үткән заман 1-се зат берлектә.

Күр – бойорок һөйкәләше 3-сө зат берлектә юклыкта төп йүнәлештә.

Көт – шарт һөйкәләше 2-се зат берлектә төп йүнәлештә

Эзлә - хәбәр һөйкәләше шаһитһыз үткән заман 2-се зат күплектә юклыкта уртаклык йүнәлешендә.

Йырла – үткән заман сифат кылым йөкмәтеү йүнәлешендә..

Түз – хәбәр һөйкәләше билдәһез киләсәк заман 1-се зат берлектә төп йүнәлештә.

Укы – юклыкта хәбәр һөйкәләше шаһитлы үткән заман 2-се зат күплектә йөкмәтеү йүнәлешендә.

Йыу – барлыкта исем кылым кайтым йүнәлешендә.

Курк – юклыкта йөкмәтеү йүнәлешендә уртақ кылым.

Һөйлә - барлыкта хәбәр һөйкәләше хәзерге заман 2 –се зат берлектә төп йүнәлештә.

9. Текстан рәүештәрзе һәм улар эйәрәп килгән һүзәрзе табып, язып алығыз, һәр бер рәүештең ниндәй төркөмсәнән икәнән әйтегез.

Көн буйы яуған ямғыр кискә карай капыл туктаны. Китмәскә килгәндәй түшәлеп торған болоттар әллә ни арала таралып та өлгөргө. Зәңгәр күккә қояш яңынан хужа булды. Тик кайзальыр бейектә азашып калған һуңғы тамсылар һирәк-мирәк тамғылап куя.

Өй янындағы бүрәнә өстөндә Айзар менә Ғабдулла байтактан бирле һүзһез ултыра. Малайзарзың кәйефе һүрән күренә. Эшһез калған кешеләр шундайырык булалар шул.

Айзар һеңләһе Гөлнурзы сакырып алды ла Якупты тиз генә алып килергә кушты. Ялан аяктары менән бысракка сәпелдәтә-сәпелдәтә, Гөлнур Якуптарға карай шәп итеп йүгерзе.(М. Кәрим.)

10. Күп нөктәләр урынына мөнәсәбәт һүзәрзе куйып, тексты күсереп язығыз.

Өле генә имән төбөндәге эскәмйәләрзәге сүп-сарзы һепереп ташланым, ..., был эште миңә анау күгәрсен күзәрзе кушты. ..., башта уларзың сафлығына һокланып карап торзом да, үзем һизмәстән кулыма һепертке алдым. Һеперткегә мин былай һирәк тотонам. Донъя сүбен бер мин генә һепереп бөтәрә алмам, тим.

Вак-төйәк нәмәләрзең онотолмауы тураһындағы фекргә шуны өстәргә ...: күп йәһәттән хикмәт вакиғаларзың ниндәй булыуында ..., һинәң рухыңдың, аңыңдың, хәтерләү аппаратыңдың нисек, ниндәй тулкынға көйләнеүендә. Улар бәғзе нәмәләрзе ғүмерлеккә үзләштереп кала, нәмәләрзелер үткәрә лә ебәрә. (М.Кәрим.)

Модуль 3. Синтаксис башкирского языка

1. Түбәндәге һөйләмдәрзе һүзбәйләнештәргә таркатығыз, уларзың мәғәнә мөнәсәбәтен һәм грамматик бәйләнеш төрөн күрһәтегез, эйәртеүсе киҗәген билдәләгез.

Тора-бара үзенәң холкон күрһәтә башланы: көн дә тиерлек эсеп кайта, Ғәлиәгә юк-бар өсөн дә бәйләнә, тауыш куптара торған булып китте. (Н.Мусин). Ғибат үзе аяксы булып йөрөгән булған. (Ж. Кейекбаев). Ул иҗтәлекле иртәлә Флүрә үзенәң бүлмәһендә ултыра һәм кото осоп сәғәткә карай ине. (Ш. Хажиехмәтов). Солан тупһаһынан тайып китмәс өсөн, көмөш һаплы таяғын һак кына алдан төшөрзә, уның артынса аяктарын шыузырзы. (Р. Уразғолов).

2. Текстан бер составлы һөйләмдәрзе табығыз, төрөн билдәләгез.

Аяз күктә, бейектә-бейектә, торналар тубы оса. Уларзың моңло сыңрауы һауаларзы ярып алыстарға тарала. Тыуған ерзән туймаһалар за, кышкылыкка туйынырлык ерзәргә - йылы яктарға китәләр.

Беззең яктарза торналарзың 14 төрә билдәлә булһа ла, иң киң таралғаны – һоро торна. Озон кара муйынлы был коштоң томшоғо йәшкелт һары төстә була, башында ак куырһындар үсә, койроғо куйы, озон қаурылы, карарак төстә, аяктары кара. Һоро торналар һазлыктарза, тәпәш кыуақтар араһында, ер өстөнә оя қора. Ғәзәттә ике йомортка һалып, бала сығара. Улар үсемлек, төрлө бөжәктәрзе, тәлмәрийәндәрзе, кәсәрткеләрзе, вак кимереүселәрзе ашай.

Был коштарзы атыу бөтә ерзә лә тыйылған. Башқорттарза борондан калған юрау за бар – торна атһаң, қаза килә, тизәр. Шуға ла халықта торналарзың ояларын туззырмайзар.

(Е. Кучеровтан.)

3. Өзөктө укыгыз. Курай тураһында әйтелгән фекерҙәр менән ризаһығыҙмы? Иҫбатлап һөйләгеҙ. Тиң киҫәктәрҙе табығыҙ: улар һөйләмдең ниндәй киҫәге булып, ниндәй һүз төркөмдәренән килгәндәр, үз-ара нисек бәйләнгәндәр?

Кыскырмай Асылбай, күкрәк менән йырлай, рәхмәт төшкөрө, моңо, әйтерһең, йөрөгәнән һығылып сыға. Электән, бала сактан ук тыныс кына тыңлай алмай курай моңон Өхмәтзәки. Кайзальыр йыракка, сал тарихка, акбузаттар, Урал батырҙар тормошона алып киткәндәй, онотолған тойғоларҙы, йокомһораған тамырҙарҙы терелтеп ебәргәндәй курай моңо... Тыпыр-тыпыр аттар узышканы, йәшел туғайҙарҙа койрок сәнсеп колондар сабышканы, тау яғалап куйҙар йөрөгәне, үләндәр, йылғалар һөйләшкәне лә, балаларын юғалткан инә бүрә илауы, ер һыктауы ла бар унда... Тәбиғәттә үскәнгә шулай тәбиғи моңдар сығара микән ул? Их курай, моңло курай...

(Р.Байымов.)

4. Тейешле тыныш билдәләрен куйып, һөйләмдәрҙе күсереп алығыҙ. Тиң киҫәктәрҙе һәм уларҙы дөйөмләштерегеҙ һүҙҙәрҙе табып, астарына һызығыҙ, уларҙың ниндәй һөйләм киҫәге булыуын белегеҙ.

Мансур һизҙермәй генә Мәрзиәгә күз һалды. Үзгәргәнме? Әйтеңе кыйын ине. Көлгән сакта башын артка ташлай биреге битенә уйылып китеге каштарының үргә сөйөлөгө бөтәһе лә элекке Мәрзиәгә хәтерләткәндәй. Әйе, ете йыл әз ғүмер түгел. Үзгәргән Мәрзиә. Элгәре ул һис кенә лә тик ултырмаһ йә берәй мәзәк табыр йә сиһифташтарын эшкә егер ине. Хәҙер иһә... уйы менән әллә кайҙа гизә карашы бер һүнә бер токанып куя. Моғайын, һуғыш хәтирәләре зһенән айкайзыр. Етмәһә, кыска итеп кыркылған сәсә йылмайғанда йылтырап киткән алтын тешә һәммәһә лә сырайына ятырак һызаттар өстәй.

(Ә.Хәкимов.)

5. Тейешле тыныш билдәләрен куйып, өзөктө күсереп язығыҙ. Айырымланған әйәрсән киҫәктәрҙе табып, астарына һызығыҙ, уларҙың ни өсөн айырымланып кулланылыуын аңлатығыҙ.

Безҙең халықтың башкорттарҙың ата-бабаларҙан калған бер сифаты бар. Уны был сифатты ул бер қасан да онотмай. Ул да булһа, батырлық, һуғышсанлык сифаты. Урыны килгәндә уның менән мактанып ебәрегә лә ярата. Әйтәйек, урыс ғәскәрҙәре сафында Наполеонды кыуып Парижға беренсе булып барып инеүен дә онотмай. Петроградты қамаған Юденичяуҙарын тар-мар итеүҙә катнашыуын да зур ғорурлық менән иҫкә ала. Ә бына үзенә әсә теленә хөрмәт тәрбиәләргә кәрәклекте ул онота. Улай ғына ла түгел, хатта үзенә туған теленән кәмһенә. Борондан батша заманынан тороп калған хата караш. Бына ошо караштан сығып ул балаһын үз телендә асылған мәктәпкә бирергә теләмәй тора. Ул ахмак урыс йәки татар телен генә хөрмәт итә, уларға мәктәп теле, белем теле тип карай. Ә үз теле – кара халык теле... Бына бит ниндәй хата карашка өйрәнгәнбез без тилеләр! Ә бит безҙең бик борондан килгән ғәжәп бай, сәсэн, йор телебез бар. Үлмәһ йырҙарыбыҙҙы, моңдарыбыҙҙы, хикмәтлә хикәйттәребезҙе, легендаларыбыҙҙы шул телдә тыузырған бит халык!

(З.Биһшева.)

6. Әзәби әсәрҙәрҙән түбәндәге схемаларға ярашлы һөйләмдәр табып язығыҙ.

1. “Т, - а. – Т?”

2. “Т? – а. - Т”.

3. “Т! – а. - Т”.

3. “Т, - а, - т”.

7. Бирелгән һөйләмдәргә тулы синтаксик анализ эшләгеҙ.

Кош һауала ғына оскан кеүек, балык һыуҙа йәшәгән кеүек, үз халкына - эһселәргә барҙы баһадирҙай йәшәргә егет. (М. Хәй). Елеп тә генә елеп үтер инем, менгән дә генә атым кир булһа, башкайымды алып китер инем, ышыкланып торор ер булһа. (Халык йыры). Һылыу Днепр менән уйсан Ағизелде меңәр сакырымдар айырһа ла улар араһындағы юлдарҙы дәһшәтлә һуғыш йылдарында ут-ялқындар кәртәләп торһа ла, Украина менән Башкортостан араһындағы дуһлык юлының һис қасан өзөлгәне юк. (Р. Бикбаев). Сәрмәсэн буйындағы әрәмәлектә быыл кара бөрләгән шул тиклем уңды,

8. Түбэндөгө кушма һөйләмдәрҙең теркәүе менән килгәндәрҙең бер бағанаға, теркәүеһеләрҙең икенсе бағанаға бүлөп яҙығыҙ, синтаксик анализ эшләгөз.

9. Күрхәтелгән схема буйынса һөйләмдәр төзөп язығыз.

Кем үткәрә баштан ауыр кайғы шул нык белә йәшәү кәзерен тормош матурлана барған һайын һалкынырак тоя кәберзе. (Б.Бикбай). Тик шуныһы аңлашылмай ниңә минең атай ауырыуға шатланалар улар. (Ә.Чаныш). Инһәк картина шундай бүлмәләгә башка тороусылар береһе лә юк. (А.Карнай). Һуғыш аркаһында азык-түлек хактары күтәрелеп киткән калаға кыш сыккансы ит май тейәп бер нисә тапкыр барып кайта Собханғол старшина. (З. Бишшева). Әгәр зә без әйткән китап журналды ебәрмәһең бөтәбөз зә

үпкэләрбез. (Д. Юлтый). Сөмбөлдөң баксасылары янына Гүзэл менән бригадир алып килгән колхозсылар за кушылғас яр буйы бөтөнләй йәнләнөп китте. (И. Ғиззәтуллин). Нигезен халык корған зур бинаны ил кушканса һалдык без дошмандарзың һөжүменән һаклап еңсөселәр булып калдык без. (С.Кудаш). Мин ышанам без әзерләгән ошо бригада ла йөзгә кызыллык килтермәс. (Ф. Исәнғолов). Атайым да кышын бөткәс Ырымбурзан кайткан һайын Көпөлө урманын йәйәүләп узыуы бигерәк тә кыйын булды тип һөйләй торғайны. (З.Биишева). Мотор тауышы камасаулағанлыктан Кәрим әйткәнде ишетмәгән Әбүзәр бер ни зә аңламайынса башын калкытып караны. (Я. Хамматов).

Критерии оценки (в баллах):

Критерии оценивания решения расчетных задач	Количество баллов
В логическом рассуждении и решении нет ошибок, задачи решены не менее 80%;	3
В логическом рассуждении и решении нет ошибок, задачи решены не менее 60%;	2
В логическом рассуждении и решении нет ошибок, задачи решены не менее 50%;	1
Имеются существенные ошибки в логическом рассуждении и в решении; отсутствует ответ на задание.	0

Решение индивидуального задания по модулям

Индивидуальное задание №1

1. Түбәндәге һөйләмдәрзә синонимдарзы табып билдәләгез. Уларзы антонимдар менән алмаштырығыз. Мөмкин булған урындарза фразеологик берәмектәр менән алмаштыкулланып, тексты күсереп язығыз.

Әйе, кешенең күнелендә әллә ни тиклем уйзар кайнаша ине. Бөгөн таң һарыһы менән тороп, итек йөзлөгөнә ысык һирпелдереп, урманға сығып китте ул. Әллә ни саклым юл үтте, үзе гизгән ерзәр, урман-һыузар һақында оһоз-кырыйһыз уйзарға сумды; ер күрке урмандың үткәнен, бөгөнгөһөн, киләсәген күз алдына килтерергә тырышты.

Бына әле курай тартып алғас, уның ошо уйзары асыклана төшкәндәй тойолдо, улар бер епкә тезелеп ағырға кереште.

Һай урманым, урманым, күпте күргән урмандарым минең. Һинән башка – ерзе, һинән айырып һыузы, үзем һулаған һауаны күз алдына килтереп буламы? Һин юк икән – ерзең йәме, күрке юк; һин туплаған дым бөттөмө - йылғалар корой, һин шифалы һутыңды сәсмәһеңме – тыны курылыузан ерзә әзәм заты калмас ине. Әйе, һин әзәм балаларын утлы, һыулы, ризыклы, йорт-ерле иткәнһең, Ер йөзөндә тереклек башланғандан бирле кешеләр һинән ни саклы изгелек күрзе икән? Исәпләп бөткөһөззәр. Ләкин бына улар бөгөн ошо һакта һыклап уйлап карайзармы? Үткәндәрзе иһкә алып кына калмайынса, алдағы ғүмерең тураһында ла хәстәрлек күрәләрме? (Н.Мусин.)

Индивидуальное задание №2

2. Тексты һөйләмдәргә бүлегез һәм тейешле тыныш билдәләрен куйып күсереп язығыз, һүз төркөмдәренә морфологик анализ эшләгез.

Балык кармакларға күптән вакыт инде Юлдаш йәтеш кенә һикәлтә булып һыу эсенә оһлайып ингән яһмак ташка атланып ултырзы ла аяктарын һыуға тыкты кызыкһынышмы әллә суртандан касыпмы таш араһында еһһөнөп йөрөгән кызылғанаттар алабуғалар уның аяк тирәһенә йыйылды Кызырас унан аз ғына арырак ултырзы улар кисә тирәһектән казып әзерләп куйған бер банка селәүсендең иң һимеззәрен каптырып кармактарын һыуға ырғыттылар бында балык кармаклауы бик кызыклы ине һыу өһтө көзгө кеүек якты үтә күрәнмәле бик алыһка тиклем кайза һиндәй балык йөрөгәнә тоһош күрөнөп тора хатта

кармак та күренә шулай за балыктар һис тә абайлап тормай килә лә каба тимәк уларзың бында кармакка кабып ауыззары бешмәгән әле. (З.Биишева.)

Индивидуальное задание № 3

3. Һөйләм киҗәктәренәң урыны бозоп бирелгән өзөктө, дөрөс тәртиптә урынлаштырып, күсереп языгыз. Һөйләмдәргә синтаксик анализ эшләгез.

Берлин университеты доценты

Маргарет Эрсен-Раш 1995 йылда Берлин университеты доценты башкортса яһап сығыш Бөтә донъя башкорттары бик күптәрзе королтайында хайран калдырзы. Саф башкортса һөйләнә үзе тураһында ошоларзы:

- Килдем Германиянан мин. Эшләйем Азат университетының Берлиндағы Тюркология институтында үзем. Төрөк, башкорт, татар, әзербайжан унда укытам телдәрән.

1992 йылда кызыкһына башланым мин башкорт теле менән. Төрөк телен укытырға мин килгәйнем Өфөгә ул йылда Башкорт дәүләт педагогия институтына. Булды күп дәрестәр, вақыт өйрәнергә башкорт телен калды әз. Кайтказ Германияға, өйрәнә етди башкорт телен башланым. 1993 йылдың үзем менән март айында ала инем һөйләшә башкортса кыскырып. Ә башкорт телен талиптарға укыта башланым апрелендә. Башкорт теле, музыкаһы, бейеүе менән бер нисә бик кызыкһынды студентым. 1993, 1994 йылдарза булды Башкортостанда улар.

Берлиндан тыш, укыттым етез ысул менән Майнц университетында башкорт телен. Шундағы Михаэль Гесс үзе хәзер талиптарымдың береһе Майнцта укыта башкорт телен. Тәржемә итте башкорт әкиәттәрен тистәләгән ул немецсаға. (“Башкортостан”)

Тексты укыгыз, һәр һөйләмдән эйәһен һәм хәбәрән табыгыз, уларзың ниндәй һүз төркөмдәрәнән килеүен билдәләгез.

Май һауаһы шул тиклем хуш есле, һулап туйғыһыз, тротуарзың ике яғынан да аллы-гөллө сәскәләр тезелеп киткән. Көн кискелеккә ауышказ, қояш нуры кызарып, бөтә үсемлектәрзе, уларзы ғына түгел, тирә-яктағы барса тәзрәләрзе лә сағыулап, балкытып ебәргән. Кыуаклыктарза турғайзар сыркылдаша. Бөтә ерзә йәнлелек, күтәрәнकेлек. Хатта каршыға осраған кешеләрзең күззәрәндә, йөззәрәндә лә йылмайыу балкый, ниндәйзер һил тантана уларзы эстән яктырткандай тойола.

Салауат һәйкәленә каршы майзанға еңел машиналар каруаны килеп туктаған. Һәр береһенә тасмалар, төрлө төстәге шарзар, сәскә бәйләмдәре тагып ебәргәндәр. Ә иң алдағыһының түбәһенә пар кулса беркетелгән. Бына шуныһынан озон ак күлдәк кейгән бәхетле кәләш килеп сыкты, күп тә үтмәй үзен ыспай кара костюмлы кейәү егет култыклап та алды. Арттарынан сәскә гөлләмәләре күтәргән йәштәр, дуҫ-иштәре, ата-әсәләр төркөмө һузылды. Улар хәзер батыр һәйкәленә сәскә һаласак, шунда йәштәр парлашып фотоға төшәсәк, мәңге бәхетле булырға һүз куйышасак... (Д.Бүләков.)

Критерии оценки (в баллах):

Критерии оценивания индивидуального задания	Количество баллов
Студент выполнил 2 задания без ошибок и недочетов; или допустил не более одного недочета	2
Студент правильно выполнил не менее половины работы или допустил: не более двух грубых ошибок; или не более одной грубой и одной негрубой ошибки и одного недочета; или не более двух-трех негрубых ошибок; или одной негрубой ошибки и трех недочетов; или при отсутствии ошибок, но при наличии четырех-пяти недочетов;	1

Студент правильно выполнил не менее половины работы и допустил более двух грубых ошибок.	0
--	---

Тестовые задания

- 1.1. Башкорт алфавиты ниндэй графика нигезендә төзөлгән?
 - А. Латин графикаһы Б. Ғәрәп графикаһы
 - В. Урыс графикаһы (кириллица) Г. Грек графикаһы

2. Түбәндә бирелгән һүззәр араһынан хәрәфтәр һаны өндәр һаны менән тап килгән һүззе билдәләгез:
 - А. Емеш Б. Яулык В. Еләк
 - Г. Акъяр Д. Юрғашты

3. Һузынқы өндән башланған һүззе күрһәтегез:
 - А. Юлдаш Б. Ямғыр В. Еләк
 - Г. Йәйғор Д. Урман

1. Түбәндәге һүззәр араһынан сингармонизм законына буйһонмаған һүззе табығыз:
 - А. Полкты Б. Кошсолөк В. Тормоштоң
 - Г. Өйзө Д. Төзөлөштөң

5. *Сания Әхәт кызы Абдуллина профессияһы буйынса - укытыусы. Һөйләмдең хәбәрән табып, уның ниндэй һүз төркөмөнән килгәнән билдәләгез:*
 - А. Исем Б. Сифат В. Һан
 - Г. Кылым Д. Рәүеш

6. *Айырылганды айыу ашар. Мәкәлдә тәүге һүз Һөйләмдең ниндэй киҫәге булып килеүән билдәләгез:*
 - А. Әйә Б. Хәбәр В. Тултырыусы
 - Г. Аныклаусы Д. Хәл

7. *Һөйләшер һүз күп әле. Был Һөйләмдә сифар кылым ниндэй заманды белдерә:*
 - А. Хәзәрге заман сифат кылым
 - Б. Үткән заман сифат кылым
 - В. Киләсәк заман сифат кылым
 - Г. Шаһитлы үткән заман
 - Д. Билдәһез киләсәк заман

8. *Ошо ергә былтыр за еләккә килгәйнек. Был Һөйләмдә алмашты табып, уның төркөмсәһән билдәләгез:*
 - А. Зат алмашы Б. Күрһәтеү алмашы
 - В. Һорау алмашы Г. Юклык алмашы
 - Д. Билдәһезлек алмашы

9. Кайһы һүз бер генә ижектән тора:
 - А. Алтынсы Б. Ауыл В. Тау
 - Г. Етен Д. Ғилем

10. Һаңғырау тартынкынан башланған һүззе табығыз:
 - А. Башкортостан Б. Зур В. Ғалим
 - Г. Карындаш Д. Заман

11. *Ап- ак, ифрат матур* сифаттары ниндэй дәрәжәлә?

- А. Төп дәрәжәлә Б. Сағыштырыу дәрәжәһе
- В. Артыктык дәрәжәһе Г. Азһытыу дәрәжәһе
- Д. Дәрәжәһе юк

12. Кағизә буйынса дөрөс язылған һүззе күрһәтегез:

- А. Киоскта Б. Юристка В. Классты
- Г. Металдан Д. Лозунгты

13. Һандарза ялғауларҙың язылышы кағизәгә тап килгән һүззе күрһәтегез:

- А. 23-сә апрель Б. 1950-сә йыл
- В. 1-сә һанлы интернат –мәктәп Г. 12-нсе рәт
- Д. XX –сә быуат

14. *Уларға бары дөрөсөн генә әйтһендәр.* Был һөйләмдә кылымды табып, уның һөйкәләшен билдәләгез:

- А. Хәбәр һөйкәләше Б. Бойорок һөйкәләше
- В. Теләк һөйкәләше Г. Шарт һөйкәләше
- Д. Ниәт-максат һөйкәләше

15. Кайһы һүзсәң бүленеше юлдан юлға күсерәү кағизәһенә тап килгән:

- А. А-тайзы Б. Йыл-ъязма В. Йә-йғор
- Г. Ауылдаш-тар Д. Кыу-ак

16. Урыс теленән үзләштерелгән һүззәрзә ялғауларҙың язылышы дөрөс булған һүззе күрһәтегез:

- А. Сентяберзә Б. Автомобильдә
- В. Шампуньды Г. Класста
- Д. Поезда

17. *Башкортмон* һүзендә ниндэй категория ялғауы бар?

- А. Әйәлек заты ялғауы
- Б. Хәбәрлек заты ялғауы
- В. Килеш ялғауы
- Г. Күплек ялғауы
- Д. Ялғау юк

18. Кайһы һүзсәң язылышы дөрөс:

- А. Көнъяк Б. Гөльемеш В. Акъюлов
- Г. Байһегет Д. Акһегет

19. Тик үзгәртеүсә ялғаулар ғына кабул иткән һүззәр бирелгән юлды күрһәтегез:

- А. Блсы, юлһыз, юлдаш
- Б. Эшсе, эшсән, эштә, эшләү
- В. Иректе, иректән, иректә, иректен
- Г. Ташсы, ташлы, ташһыз
- Д. Елкәй, елһез, елләтеү

20. *Йыгылыу, тәгәрәү, колау, ауыу һүззәрән* мәғәнәләре буйынса нисек атап була?

- А. Синонимдар Б. Антонимдар
- В. Омонимдар Г. Омографтар
- Д. Омофондар

Критерии оценки (в баллах):

Процент правильных ответов	Количество баллов
85 - 100 %	3
65 - 84%	2
45 - 64%	1
менее 45%	0

Творческие задания

1. “Бер телдән дә телем кәм түгел...” темаһына инша язығыз.
2. Фразеологик берәмектәрҙе кулланып, “Мөгжизәле һандар” темаһына ижади эш әҙерләгез.
3. Тамыр, яһалма, кушма, сифаттарҙы файҙаланып, иптәшегегеҙгә тасуирлама язығыз.
4. Искергән һүҙҙәрҙе кулланып, тарихи хикәйә язығыз.
5. Омонимдарҙы рифмалаштырып, төрлө һүз уйнатыуҙарға королған шиғыр язығыз.

Критерии оценки (в баллах):

Критерии оценивания отчета	Количество баллов
Студент предоставил письменную работу и ответил на все вопросы преподавателя по теме, возможно наличие недочетов	1
Студент не предоставил письменную работу и ответил на все вопросы преподавателя по теме	0

5. Учебно-методическое и информационное обеспечение дисциплины**5.1. Перечень основной и дополнительной учебной литературы, необходимой для освоения дисциплины****Основная литература:**

- 1.Хәҙерге башҡорт теле: филология факультеты студенттары өсөн дәреслек. - Өфө: Китап, 2011.
- 2.Башҡорт теленең практик курсы: Практик дәрестәр өсөн күнегүҙәр / төзөүсөһө Н.А.Ласынова. – Өфө: БДУ, 2009.– 58 б.
- 3.Башҡорт теленең практик курсы. -Өфө: БДУ, 2002.–51б.
- 4.Зәйнуллин М.В. Хәҙерге башҡорт әҙәби теле. Морфология. - Өфө: Китап, 2005. – 264 бит.

Дополнительная литература:

5. Зәйнуллин М.В. Хәҙерге башҡорт әҙәби теле. Морфология. - Өфө: БДУ, 2002. – 388 бит.
- 6.Ишбулатов Н.Х. Башҡорт теле һәм уның диалекттары. - Өфө: Китап, 2001.
- 7.Кейекбаев Ж.Ғ. Башҡорт теленең фонетикаһы. - Өфө: БДУ, 2002.
- 8.Кейекбаев Ж.Ғ. Хәҙерге башҡорт теле. - Өфө: БДУ, 2001.
- 9.Кейекбаев Ж.Ғ. Хәҙерге башҡорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһы. - Өфө:БДУ, 2002
10. Каһарманов Ғ.Ғ. Башҡорт теленең лексикаһы һәм терминологияһы: Укыу әсбабы. – Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт педагогия институты, 2002. – 242 бит.
11. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башҡорт теле. 1т. Ябай һөйләм синтаксисы. - Өфө: Китап, 1999.
12. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башҡорт теле. 2т. Кушма һөйләм синтаксисы. - Өфө: Китап, 2001.

13. Тикеев Д.С. Хәзерге башкорт теле. Ябай һөйләм синтаксисы: Юғары укыу йорттары өсөн дәреслек. - Өфө: Ғилем, 2002. – 178 бит.
14. Хәзерге башкорт теле. Педагогия институтының башланғыс кластар факультеты студенттары өсөн дәреслек. - Өфө: Китап, 1986.- 400 б.
15. Әхтәмов М.Х. Хәзерге башкорт теле. Лексикология, фразеология, лексикография: Укыу кулланмаһы. - Өфө: БДУ, 2002. – 208 бит.
16. Әхтәмов М.Х., Ишбулатов Н.Х. Хәзерге башкорт теле. - Өфө: БДУ, 2002.
17. Басырова Г.А., Тикеев Д.С. Простые осложненные предложения в современном башкирском литературном языке. – Уфа: Ғилем, 2005. – 140 с.
18. Ишбаев К.Ғ. Башкорт теленең һүзьяһалышы. – Стәрлетамак: СДПИ, 1999.
19. Псәнчин В.Ш., Псәнчин Ю.В. Әсә теле. - Өфө, Китап, 2001.
20. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. һ.б. Башкорт теле. Педагогия училищелары өсөн дәреслек. - Өфө, 1997.
21. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башкорт теленең стилистикаһы һәм пунктуацияһы. - Өфө: Китап, 1978.
22. Ураксин З.Ғ. Кызыклы грамматика. - Өфө, 1983.
23. Хөснөтдинова Р.Я. Хәзерге башкорт телендә атама һөйләмдәр. - Өфө:БДУ, 2002.

5.2. Перечень ресурсов информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» и программного обеспечения, необходимых для освоения дисциплины

1. tel.bashqort.com
2. [strbsu.ru>wp-content/uploads/2013/05/pbash.pdf](http://strbsu.ru/wp-content/uploads/2013/05/pbash.pdf)
3. ostaz.ru

6. Материально-техническая база, необходимая для осуществления образовательного процесса по дисциплине

Наименование специализированных аудиторий, кабинетов, лабораторий	Вид занятий	Наименование оборудования, программного обеспечения
1	2	3
Аудитория 417	Практические занятия	Демонстрационное оборудование: доска, проектор – 1 шт., переносной экран – 1 шт. Специализированная мебель: столы, стулья (26 посадочных мест).

ФГБОУ ВО «УФИМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»
 СИБАЙСКИЙ ИНСТИТУТ (ФИЛИАЛ) УУН_{ИТ}
 ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СОДЕРЖАНИЕ РАБОЧЕЙ ПРОГРАММЫ

дисциплины БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК на 5 - 6 семестрах
 (наименование дисциплины)

ОЧНАЯ

форма обучения

Вид работы	Объем дисциплины
Общая трудоемкость дисциплины (ЗЕТ / часов)	3/108
Учебных часов на контактную работу с преподавателем:	54,2
лекций	
практических/ семинарских	54
лабораторных	
других (групповая, индивидуальная консультация и иные виды учебной деятельности, предусматривающие работу обучающихся с преподавателем) (ФКР)	0,2
из них, предусмотренные на выполнение курсовой работы/курсового проекта	
Учебных часов на самостоятельную работу обучающихся (СР)	53,8
из них, предусмотренные на выполнение курсовой работы/курсового проекта	
Учебных часов на подготовку к экзамену/зачету/дифференцированному зачету (Контроль)	

Форма(ы) контроля:
 зачет - 6 семестр

№ п/п	Тема и содержание	Форма изучения материалов: лекции, практические занятия, семинарские занятия, лабораторные работы, самостоятельная работа и трудоемкость (в часах)		Основная и дополнительная литература, рекомендуемая студентам (номера из списка)	Задания по самостоятельной работе студентов	Форма текущего контроля успеваемости (коллоквиумы, контрольные работы, компьютерные тесты и т.п.)
		ПР	СР			
1	2	5	6	7	8	9
1.	Башкорт теленең һүзлек составы. Актив һәм пассив лексика. Килеп сығышы яғынан башкорт теленең лексикаһы. Семасиология.	4	4	1-4	Лексический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты, контрольная работа №1.
2.	Морфология. Исем. Уртаклык һәм яңғызлык исемдәр. Исемдәрҙең һан, эйәлек, хәбәрлек, килеш категорияһы. Исемдәргә грамматик анализ.	2	4	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
3.	Сифат. Төп һәм шартлы сифат. Сифат дәрәжәләре. Сифаттарға грамматик анализ.	2	4	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
4.	Һан. Һан төкөмсәләре. Һандарҙың дөрөс язылышы. Һандарға грамматик анализ.	1	4	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
5.	Алмаш. Алмаш төркөмсәләре. Алмаштарға грамматик анализ.	1	4	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
6.	Кылым. Кылымдың башланғыс формаһы. Кылымдың барлык-юклык, кәсемлелек-кәсемһезлек, зат, һан, заман, һөйкәлеш, йүнәлеш категорияһы. Кылым төркөмсәләре. Кылымдарға грамматик анализ.	6	5	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
7.	Рәүеш. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүеш дәрәжәләре, уларҙың яһалышы. Рәүештәргә грамматик анализ.	1	5	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
8.	Ярзамсы һүз төркөмдәре. Теркәүестәр. Бәйләүестәр. Киҫәксәләр. Модаль һүззәр. Ымлыктар. Окшатыу һүззәре.	1	5	1-4	Морфологический анализ слов, творческая работа, индивидуальное задание №2,	индивидуальное задание, тесты, контрольная работа №2
9.	Синтаксис. Пунктуация. һүзбәйләнеш. Тезмә һәм эйәртеүле һүзбәйләнеш. Эйәртеүле һүзбәйләнештә һүззәрҙең синтаксик бәйләнеш юлдары.	4	5	1-4	Синтаксический разбор предложений, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
10.	Баш һәм эйәрсән киҫәктәр. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Айырымланған эйәрсән киҫәкле	8	5	1-4	Синтаксический разбор	индивидуальное задание, тесты

	hөйлөмдөр. Өндөш хүзэр. Инеш хүзэр хэм инеш hөйлөмдөр.				предложений, творческая работа	
11.	Кушма hөйлөм. Теркэүесле тезмэ кушма hөйлөм. Теркэүесчез тезмэ кушма hөйлөм. Тезмэ кушма hөйлөм өлөштөрө араһында тыныш билдэлэре.	4	5	1-4	Синтаксический разбор предложений, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
12.	Эйэртеүле кушма hөйлөм. Баш хэм эйэрсэн hөйлөм. Эйэрсэн hөйлөмдэрзөң төрзөре. Эйэртеүле кушма hөйлөмдө тыныш билдэлэре.	12	5	1-4	Синтаксический разбор предложений, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
13.	Катмарлы синтаксик конструкциялар. Күп эйэрсэнле кушма hөйлөмдөр, уларза эйэртеүле бэйлэнеш ысулдары. Күп эйэрсэнле кушма hөйлөмдэрзө тыныш билдэлэре.	6	5	1-4	Синтаксический разбор предложений, творческая работа	индивидуальное задание, тесты
14.	Тура телмэр хэм ситлэтелгэн телмэр. Тура телмэрзө тыныш билдэлэре.	2	5,8	1-4	Синтаксический разбор предложений, творческая работа	индивидуальное задание, тесты, контрольная работа №3
15.	Зачет	0.2				
	Всего	54.2	53,8			